

Kritische KANTTEKENINGEN

Waarom vieren we eigenlijk vijftig jaar wet op de Stedenbouw? Zouden we niet beter herdenken dat Victor Besme 150 jaar geleden het “Algemeen plan voor de uitbreiding en de verfraaiing van de Brusselse agglomeratie” (1862) opstelde? En dat tien jaar geleden het Witboek Stedenbeleid verscheen?

OPINIE

Kristiaan Borret *stadsbouwmeester Antwerpen*

De Wet op de Stedenbouw uit 1962 wordt vijftig jaar oud en wordt herdacht. Zo gaat dat nu eenmaal met een jubileum. Toch is een heiligverklaring niet op zijn plaats. Er bestond en bestaat namelijk veel stedenbouw die niks met die Wet te maken heeft. En als we niet opletten, gaan we nog denken dat stedenbouw vóór 1962 niet bestond!

De Wet op de Stedenbouw is hoofdzakelijk een wet op het gebied van ruimtelijke ordening. Het gaat in de eerste plaats om de organisatie van het territorium, en dat op een tweedimensionele manier volgens bestemmingen. Die systematische aanpak van functionele zonering komt het sterkst tot uiting in de gewestplannen. De aanvankelijke ambitie van die plannen om de oprukkende suburbanisatie te begeleiden of zelfs te beteugelen, is gaandeweg uit het zicht verdwenen. Ze zijn intussen gedegegeneerd tot instrumenten die de uitzaaiing van het nederzettingspatroon over Vlaanderen continueren, genoegzaam bekend door tal van louche aanpassingen maar ook door het steeds opnieuw aansnijden van woonuitbreidingsgebieden.

Het plannenareaal van de Stedenbouwwet is bedacht voor een tijdperk van ruimtelijke expansie. Zowel de gewestplannen als de Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA) zijn vooral geschikt om vast te leggen hoe de toekomstige ontwikkeling op lege gronden kan verlopen. Dat valt af te leiden uit de grootschalige bestemmingskaarten van de gewestplannen maar houdt ook

verband met de inrichtingsvoorschriften van een BPA. Dakhellingen, baksteenkeuzes en afstand tot de buur - de parafernalia van het stereotiepe BPA - zijn alleen afdwingbaar bij nieuwbouw. Maar in de 21ste eeuw gaat ruimtelijke dynamiek niet om expansie maar om transformatie. Fabriekshallen worden lofts, villa's uit de gouden jaren 1960 worden kantoor- en stadsvilla's, monumentale postgebouwen worden getransformeerd tot winkelcentra. En wat zal er met de kantoorcomplexen van de jaren 1980 gebeuren? In talrijke gevallen levert zo'n transformatie een positieve bijdrage aan een duurzame en leefbare samenleving. Maar dan is het uiteraard verdomd jammer dat de kleurtjes van het gewestplan die transformatie niet kunnen volgen en de voorschriften van het BPA op achterhaalde typologieën blijven mikken. Hun nut voor de stedenbouwkundige transformatie van vandaag is beperkt of onbestaande.

VICTOR BESME

De doelstelling van de Wet op de Stedenbouw was niet ruimtelijke kwaliteit - misschien was het ruimtelijke ordening, maar zeer zeker rechtszekerheid. De wet beoogt gelijke behandeling voor alle Belgen via een plan - al is het schrijnend dat diverse gewestplannen en BPA juist op dat punt uit de bocht gingen! Meer bepaald zorgde de wet voor het veiligstellen van de financiële waarde van terreinen en gebouwen. Kwantitatieve gegevens lenen zich voor deze fixatie op rechtszekerheid, een interpre-

tatie op het gebied van kwaliteit helemaal niet. Daarom bevatten verkavelingsplannen en BPA inrichtingsvoorschriften die vooral eenduidig geformuleerd kunnen worden. Een zadeldak met helling van maximum 45° verplicht stellen leidt tot meer rechtszekerheid en is een stuk gemakkelijker dan te bepalen dat de dakvorm in de context moet passen. De wet op de Stedenbouw gaat dus grotendeels voorbij aan een kwalitatieve benadering van de ruimte. Het zal ook wel de bedoeling geweest zijn om ontwerp kwaliteit te bevorderen. Maar is die bedoeling ook op een doeltreffende manier in de planinstrumenten vertaald? Als we vandaag naar de ruimtelijke kwaliteit in Vlaanderen kijken, dan zien we waartoe vijftig jaar toepassing van de Wet op de Stedenbouw heeft geleid.

De grondgedachte van de Stedenbouwwet uit 1962 is waardevol, maar er zijn andere praktijken van stedenbouw - van vóór en na 1962 - die veel efficiënter inspelen op de ruimtelijke dynamiek en ook veel meer bijdragen tot de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving. In 2012 is het 150 jaar geleden dat Victor Besme het “Algemeen plan voor de uitbreiding en de verfraaiing van de Brusselse agglomeratie” (1862) opstelde. In 2012 is het 10 jaar geleden dat het Witboek Stedenbeleid verscheen, zowat het manifest van de ontwerpaanpak in het Vlaamse stedenbeleid. Dat zijn jubilea die ons ertoe nopen enkele kanttekeningen te plaatsen bij de herdenking van vijftig jaar wet op de Stedenbouw. ■